

Ірина Лисакова

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглядається проблема підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін через урахування в ній сучасних технологій соціокультурної діяльності. Метою статті є аналіз технологій, що забезпечують інтеграцію мистецької освіти з культурно-дозвіллевими процесами. Аналіз дозволяє зробити висновки, що впровадження вивчення соціокультурних технологій на рівні професійної підготовки дозволить підвищити її якість та забезпечить самореалізацію та професійне зростання майбутнього вчителя мистецьких дисциплін.

Ключові слова: професійна підготовка вчителів мистецьких дисциплін, дозвіллева діяльність, технології соціокультурної діяльності.

В статье рассматривается проблема повышения качества профессиональной подготовки будущих учителей искусства и культуры через использование в ней современных технологий социокультурной деятельности. Целью статьи является анализ технологий, которые обеспечивают процесс интеграции образования в сфере искусства и культуры с культурно-досуговой деятельностью. Анализ позволяет сделать выводы, что внедрение изучения социокультурных технологий на уровне профессиональной подготовки позволит повысить ее качество и обеспечит самореализацию и профессиональный рост будущего учителя искусства и культуры.

Ключевые слова: профессиональная подготовка учителей искусства и культуры, досуговая деятельность, технологии социокультурной деятельности.

The problem of improving the quality of training of future teachers of art and culture through the use of modern technology of socio-cultural activities. Training of teachers of artistic disciplines requires the formation of a new type of professional that has the organizational and administrative, social and educational abilities and skills. It aims to fill the leisure time of the child social and cultural meaning that contribute to the full development of both individual and collective; manage both internal factors affecting the functioning art institution, and respond to external factors that can alter its activity. Art teacher should facilitate the implementation of all features leisure of children and their families, creating a socio-cultural environment, and thus – have holistic technology sociocultural activities. The aim of the article is to analyze the technologies that provide the integration of education in the field of art and culture with cultural and leisure activities. The analysis leads to the conclusion that the introduction of modern technology of socio-cultural activities at the

level of the education will enhance the quality and ensure self-fulfillment and professional development of the future teacher of art and culture.

Key words: *professional training teachers of art and culture, leisure activities, technology of socio-cultural activities.*

Зміст діяльності сучасного вчителя мистецьких дисциплін полягає, перш за все, у введенні дітей у світ прекрасного, у відкритті разом з ними таємниць художньої творчості і мистецтва. «Любов учнів до мистецтва починається з уроків художньо-естетичних дисциплін, на яких вони стають учасниками трисуб'єктної мистецько-педагогічної взаємодії «учень – мистецтво – учитель» [6, с. 5]. Завдяки цій роботі у дітей може з'явитися цікавість до художньої творчості, а за умов певної підтримки розкриється талант. Але не кожна дитина зможе і захоче стати професіоналом в галузі мистецтва: для цього потрібен великий і складний комплекс якостей, здібностей, рис особистості, спеціальні умови. Втім, потяг до художньої діяльності може стати для людини змістом її дозвілля, яке саме в такому випадку стане культурним дозвіллям. Більше того, таке проведення дозвілля буде означати перехід на найвищий рівень культурного дозвілля – творчий. Вчитель мистецьких дисциплін має безпосереднє відношення до соціокультурної сфери, до якої входить освіта, охорона здоров'я, мистецтво, культура, дозвілля та інші галузі. Внаслідок цього, професійна підготовка вчителя мистецьких дисциплін має ознайомити його з різноманітними технологіями соціокультурної діяльності.

Соціокультурна діяльність є сферою, у якій необхідно використовувати різноманітні організаційні і управлінські технології. Не є виключеннями галузі культури і мистецтва. У зв'язку з цим, вчитель мистецьких дисциплін повинен володіти не тільки предметними та психолого-педагогічними якостями, але й орієнтуватися у соціокультурному просторі та володіти професійними якостями керівника, організатора культурного простору навколо себе. Саме такий простір, точніше, культурне середовище, забезпечує культурні умови для розвитку особистості. Соціально-культурна діяльність закладів культури і дозвілля дозволяє цілеспрямовано впливати на розвиток системи потреб у дітей. Потреба дитини в соціально-культурних послугах є базовим елементом внутрішнього світу людини, що в подальшому стане характеристикою представника певної соціальної групи та суспільства в цілому. Це дозволяє аналізувати рівень залежності використання соціально-культурних послуг від рівня економічного та культурного розвитку всього суспільства в цілому. Водночас, формування потреби людини в рівні та якості соціокультурного середовища прямо пропорційно залежить від цього морального та культурного рівня розвитку суспільства. Отже, культурне середовище є базовою умовою для розвитку особистості.

Тому підготовка вчителів мистецьких дисциплін вимагає формування професіонала нового типу, який володіє організаційно-управлінськими і соціально-педагогічними вміннями та навичками. Він покликаний наповнити дозвілля дитини соціальним та культурним змістом, що сприятиме

повноцінному розвитку як окремої особистості, так і колективу; управляти як внутрішніми чинниками, що впливають на функціонування мистецького навчального закладу, так і реагувати на зовнішні чинники, що можуть змінювати його діяльність. Вчитель мистецтва має сприяти реалізації всіх функцій культурного дозвілля дітей та їх сімей, володіти цілісною технологією соціокультурної діяльності.

Між тим, професійна підготовка вчителя мистецьких дисциплін часто недостатньо орієнтована на ці вимоги, не встигає за ними. З практики професійної підготовки випливає ряд проблем: обмеженість співпраці між майбутніми спеціалістами та місцевими закладами культури; недостатня кількість кваліфікованих кадрів (педагогів, соціальних педагогів, менеджерів) у закладах, де майбутні фахівці проходять практику; низький відсоток залучення молоді до розробки, планування та здійснення культурних програм та проєктів; недостатня якість матеріалів для вивчення проблеми організації дозвілля дітей та молоді; обмеженість доступу до інформації; низька технічна і матеріальна база.

Соціокультурна діяльність та її технології вивчалися В. Воловик, О. Жарковим, Л. Жарковою, Ю. Красильниковим, Т. Кисельовою, Г. Новіковою, О. Соколовим, Ю. Стрельцовим, В. Чижиковим, В. Тріудіним, іншими вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Вони здебільшого розглядають питання оволодіння різноманітними технологіями в діяльності менеджера соціокультурної діяльності. В науковій літературі майже не представлено розуміння мистецької освіти як дозвіллевого процесу, педагогічні парадигми соціально-культурної діяльності розглянуті Б. Бриліним, П. Сорокіним, М. Ярошенко. Це все провокує низьку якість підготовки, непоінформованість студентів про нові течії в технологіях проведення дозвілля дітей, що знижує можливості працевлаштування, звужує професійний обрій майбутнього фахівця. Отже, метою статті є огляд технологій соціокультурної діяльності та практичні рекомендації з їх впровадження в процес професійної підготовки майбутніх вчителів мистецьких дисциплін.

Поняття «технологія» стосовно соціокультурної діяльності розуміється як засоби, форми, методи соціокультурної діяльності, що використовуються в навчальному, творчому, виховному процесі. «Технології є тим феноменом, який зосереджує в собі можливість вирішення триєдиного завдання: допомогти оволодіти теоретико-методологічними, методичними, психолого-педагогічними й операційними основами соціокультурного процесу» [4].

Соціокультурні технології засновані на взаємодії репродуктивних і творчих елементів. Культурне в них фіксує змістові межі даного виду діяльності: культурну наповненість методів, за допомогою яких людина реалізує свій культурний потенціал. Соціальне в цих технологіях передбачає форми взаємодії індивідів між собою та з навколишнім середовищем. Отже, соціокультурні технології – це «...педагогічні системи послідовних алгоритмічних організаційно-управлінських дій, функціонування особистісних, інструментальних та методологічних засобів, скерованих на

досягнення запланованих результатів» [3, с. 13].

Класифікація технологій, що використовуються в соціокультурному просторі, визначається цілями, змістом, засобами, методами соціокультурної діяльності. В цілому ці технології забезпечують формування механізмів передачі культурних норм та цінностей, досвіду соціокультурної поведінки та спілкування. Отже, знання технологій для вчителя мистецьких дисциплін – це володіння засобами, формами, методами соціально-культурної діяльності, що використовуються в навчально-виховному процесі під час дозвілля, і за допомогою яких досягаються результати, що реалізуються в подальшому житті. До соціокультурних технологій відносяться культуротворчі, культууроохоронні, рекреативні, соціально-захисні та реабілітаційні, управлінські, дослідні, проектні, комунікаційні, етнокультурні.

Більше уваги слід приділяти культууроохоронним технологіям, оскільки усі творчі технології, тобто створення та збагачення культурних цінностей, пов'язані з їх вивченням, збереженням та відтворенням, засвоєнням та використанням культурної спадщини, відродженням і розвитком традиційних форм народної художньої культури, організацією історико-краєзнавчої та туристсько-екскурсійної роботи. Ці технології цілком заслуговують на втілення в роботі вчителів мистецьких дисциплін образотворчого, музичного напрямів: їх використання забезпечить більш «живе», безпосереднє зіткнення дітей з витокami творчості народних та професійних художників, музикантів.

Культуротворчі технології – це технології вивчення, збереження, відновлення, освоєння і використання культурних цінностей суспільства. Це технології творчого розвитку дітей, підлітків і дорослих. Культуротворчі технології виконують ряд функцій, пов'язаних зі становленням особистості та розвитком творчих здібностей. Сюди входять: 1) технології художньо-творчої діяльності, що дозволяють позитивно впливати на емоційно-чуттєву сферу людини, на процес виховання духовності, культури почуттів, розвитку пізнавальних сторін особистості; 2) художньо-розвиваючі технології, що забезпечують участь дітей та дорослих у різноманітних формах творчої самореалізації та «програванні» різних соціальних ролей. Тобто, володіння культуротворчими технологіями не тільки передбачає у вчителя мистецьких дисциплін володіння навичками організації гурткової та клубної роботи, але й дуже широке застосування власних творчих навичок та умінь для заохочення молоді.

Рекреативні (відновні) технології призначені для забезпечення і збереження життєздатності людини. Вони універсальні за своїм використанням. Рекреативні технології ґрунтуються на психолого-педагогічних закономірностях розважально-ігрової, фізкультурно-оздоровчої, художньо-споглядальної діяльності, що забезпечують та зберігають життєздатність людини. Серед них слід відзначити технологію соціокультурної анімації. Використовуючи різні види художньої творчості як методи «оживлення» та «одухотворення» стосунків між людьми, соціокультурна анімація є одним із найбільш привабливих видів дозвілєвої діяльності.

У цьому зв'язку, одним з перспективних напрямів рекреативних технологій є застосування специфічних можливостей музичного та театрального мистецтва в якості психотерапевтичних, медитативних програм оздоровлення. Особливими перевагами наділені педагогічні ігрові технології, що дозволяють у короткий проміжок часу змінити світосприйняття дитини, надати можливість накопичення необхідної інформації, набути тих чи інших умінь та навичок. Не слід забувати про оздоровчі технології й під час напружених занять за мольбертом чи за музичним інструментом. Такі паузи, заповнені рухом, жвавою грою, відволікають, полегшують переключення уваги та сприйняття інформації дітьми, а також запобігають виникненню хвороб хребта, зору, затиску та перевтоми м'язів.

Соціально-захисні технології розуміються в першу чергу як культурно-дозвіллева (або, ширше – соціокультурна) реабілітація та адаптація осіб з порушеннями життєдіяльності і соціальної недостатністю. В умовах нашого суспільства ці технології зараз мають бути представлені більш широко, зокрема, в межах практичного навчання. Тому майбутніх вчителів слід на практиці знайомити з новітніми формами роботи, що дозволяють провести свята, конкурси, створити сценарій спектаклю чи фестивалю, що залучають людей з обмеженими можливостями до мистецтва.

Управлінські технології (соціокультурний менеджмент) являє собою діяльнісний процес, в якому поряд з типовими для загального менеджменту принципами, структурою та іншими властивостями проявляються риси менеджменту фінансового, педагогічного, психологічного, інноваційного. Управлінські технології відкривають практично необмежений простір для вільного творчого самовияву, самореалізації, підприємницької ініціативи майбутніх вчителів мистецьких дисциплін [1].

Дослідницькі технології, здійснювані в сучасній соціально-культурній сфері, різняться за своїми параметрами. Соціометричні, референтометричні дослідницькі технології дають можливість майбутньому вчителю мистецьких дисциплін здійснювати маркетингові та соціологічні розвідки, що забезпечують більш точно розрахований та обґрунтований розвиток діяльності соціокультурного закладу чи проекту.

Проектні технології соціально-культурного характеру мають в якості об'єкта масу складних і динамічних за своєю природою соціальних об'єктів, процесів і явищ. Вони не обмежені системою заздалегідь заданих жорстких нормативних, економічних або чисто технічних вимог. Тому автор соціально-культурного проекту (керівник центру культури і дозвілля, педагог музичної чи художньої школи, постановник дитячого спектаклю) володіє великими можливостями.

Технології комунікації і громадських зв'язків слушно вважаються сучасним та універсальним інструментом у соціально-культурній сфері. Особливої уваги заслуговують соціальні технології (база соціокультурних технологій). Вони є сукупністю засобів професійного впливу на людей і визначаються соціальним замовленням суспільства [5]. До поля впливу соціальних технологій належить духовно-культурний розвиток людей,

культурна політика. Отже, використання засобів соціальних технологій або протистояння їм складають важливу частину володіння соціокультурними технологіями.

Етнонаправлені технології складають основу відродження національних культурних традицій, фольклору, декоративно-ужиткового мистецтва, народних ремесел. У змісті соціально-культурної діяльності за законами наступності знаходять своє відображення історична пам'ять і самосвідомість народу, що забезпечують цілісність та історичну збереженість нації, свідчать про її стрижневі світоглядні характеристики як етнічної спільноти. Це також має бути присутнє в роботі вчителя мистецьких дисциплін як ретранслятора культурних надбань майбутнім поколінням.

Для здійснення мистецької освіти важливо, що соціокультурні технології, незалежно від більш чи менш визначених рамок організації, завжди лишають можливість переходу до самоорганізації за принципом партнерських відносин та суб'єкт-суб'єктної взаємодії [2, с. 38–39]. Використання цих технологій можливе через впровадження так званого соціально-педагогічного менеджменту в процесі професійної підготовки вчителя мистецьких дисциплін. На думку автора цього підходу, Р. М. Азарової [1], саме він може бути одним із способів вирішення проблем, пов'язаних з професійною підготовкою вчителів мистецьких дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Р. Н. Социально-педагогическая организация досуга учащейся молодежи: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.05 «Теория, методика и организация культурно-просветительной работы» / Азарова Раиса Николаевна. – М, 2005. – 373 с.
2. Дуликов В. З. Об организационных принципах социально-культурной деятельности // Инновационные технологии подготовки социокультурных менеджеров: Сб. науч. ст./ Под науч. ред. В. М. Чижикова. – М. : МГУКИ, 2004. – 170 с.
3. Новикова Г. Н. Технологические основы соцоально-культурной деятельности: Учебное пособие. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М.: МГУКИ, 2010. – 158 с.
4. Сидор І. П. Упровадження нових технологій в організацію дозвіллевої діяльності студентів вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ped/2009/www17/Sydor.pdf>.
5. Сидор І. П. Соціокультурні технології в організації дозвілля [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N144/N144p146-149.pdf.
6. Учитель мистецьких дисциплін у дискурсі педагогічної майстерності: навчально-методичний посібник / І. А. Зязюн, Г. Г. Філіпчук, О. М. Отич та ін.; за наук. ред., передм. і післямова О. М. Отич. – Бердянськ : Бердянський державний педагогічний університет, 2013. – 340 с.